

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Usmonov Saydiahmad

Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga
o'rgatish milliy markazi dotsenti.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANIB O'QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni rivojlantirish, mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qila olish, tanqidiy fikrlash bilan bog'liq amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish, hamda o'qish savodxonligini oshirishning samarali yo'llari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: darslik, xorijiy tajriba, ko'nikma, metodikalar, savodxonlik, boshlang'ich sinf, ona tili.

ПОВЫШЕНИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЗАРУБЕЖНОЙ МЕТОДИКИ

Аннотация. В этой статье представлена информация о развитии творческих способностей, самостоятельного мышления, умения анализировать проблемы, практических навыков, связанных с критическим мышлением, у учащихся начальной школы, а также об эффективных способах повышения грамотности чтения.

Ключевые слова: учебник, зарубежный опыт, навыки, методики, грамотность, начальный класс, родной язык.

IMPROVING READING LITERACY FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS USING FOREIGN EXPERIENCES

Annotation. This article provides information on effective ways for Primary School students to develop creativity, think independently, be able to analyze a

problem, develop practical skills related to critical thinking, and improve reading literacy.

Keywords: textbook, foreign experience, skills, methodologies, literacy, primary class, native language.

O'quvchiga tilini o'qitish orqali shu til bo'yicha egallanadigan nutqiy faoliyatning asosiy to'rt turi: nutqni tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish amallari bo'yicha har bir sinfda taqozo etiladigan malaka va ko'nikmalar me'yorini rivojlantirish, bunda o'qish hamda mehnat jarayonida, oila va jamoat joylarida yuzaga keladigan turli nutqiy vaziyatlarda mustaqil ravishda fikr almasha olish va fikr bayon eta bilish, eshitilgan materialni idrok etish, shuningdek, yozma manbalarni o'qish orqali axborot olish, voqea-hodisalarga o'z munosabatini bildirish tarzida muloqotga kirish malakasini egallab borish dinamikasi nazarda tutiladi. O'quvchiga tilni o'qitish orqali shu til bo'yicha egallanadigan nutqiy faoliyatning asosiy to'rt turi: nutqni tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish amallari bo'yicha har bir sinfda taqozo etiladigan malaka va ko'nikmalar me'yorini rivojlantirish, bunda o'qish hamda mehnat jarayonida, oila va jamoat joylarida yuzaga keladigan turli nutqiy vaziyatlarda mustaqil ravishda fikr almasha olish va fikr bayon eta bilish, eshitilgan materialni idrok etish, shuningdek, yozma manbalarni o'qish orqali axborot olish, voqea-hodisalarga o'z munosabatini bildirish tarzida muloqotga kirish malakasini egallab borish dinamikasi nazarda tutiladi.

Amaldagi darsliklarda tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish uchun topshiriqlar ajratilmagan bo'lsa, yangisida bu kompetensiyasini rivojlantirish uchun har bir mavzuga alohida topshiriqlar ishlab chiqilgan.

O'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantirish uchun ajratilgan topshiriqlar esa, asosan, matnda ochiq ifodalangan ma'lumotlarga, yoki didaktik elementlarga qaratilar edi. Endi esa darslikda o'qib tushunish kompetensiyasining barcha qismlarini qamrab oladigan savol va topshiriqlar bo'ladi.

Ona tili va o'qish savodxonligi darslarini samarali tashkil etish orqali nutqiy kompetensiya (og'zaki nutq, yozma nutq, anglash (o'qish va tushunish, tinglab tushunish) shakllantirib boriladi. 3-4- sinflarda bu kompetensiyaning mazmun-mohiyati soddadan murakkabga qarab takomillashib boradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faoliyatini yo'lga qo'yishda, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda, olgan bilim, ko'nikma, malakalarini hayotda qo'llashga o'rgatishda o'quvchi daftari, va tarqatma materiallardab ham samarali foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Xorijiy metodikalar o'qituvchi bilan o'quvchining faol munosabati, bir birini to'liq tushuntirishga asoslanadi. Interfaol metodlarni o'quv jarayoniga joriy etishning tub maqsadi – dars qaysi shaklda bo'lmasin, qayerda o'tkazilmasin darsda o'qituvchi bilan o'quvchining hamkorlikda ishlashini va natijada o'zlashtirishlarini ta'minlanadi. Bunda o'qituvchi faqat fasilitator (yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, kuzatuvchi, xulosalovchi) vazifasini bajaradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlari rivojlantirilib, ularda erkin fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish,

hissiyotlarni boshqara olish, tanqidiy va ijodiy fikr yuritishning rivojlanishiga zamin tayyorlanadi. Xorijiy metodikalar asosida o'qitishning mohiyati quyidagicha:

o'rgatuvchi ham o'rganuvchi ham ma'lumotlar bilan faol ishlaydi;

o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi;

o'quvchilarda muloqotga kirishish, hamorlikda ishlash, kreativ fikrlash va tanqidiy fikrlashga o'rgatadi;

o'qituvchiga "o'quvchilarni fikrlashga o'rgatish uchun" xizmat qilsa, o'quvchilarga esa, "fikrlashni o'rganishlari uchun" xizmat qiladi.

Interfaol metodlar:

"Keys-stadi" (yoki "O'quv keyslari"), "Blist-so'rov", "Modellashtirish", "Ijodiy ish", "Muammoli ta'lim" va boshqa metodlarni keltirish mumkin.

Interfaol ta'lim strategiyalari:

"Aqliy hujum", "Bumerang", "Galereya", "Zig-zag", "Zinama-zina", "Muzyorar", "Rotastiya", "Yumaloqlangan qor" va k.

Interfaol ta'lim metodlari tarkibidan interfaol ta'lim strategiyalarini ajratishda guruh ishini tashkil qilishga yondashuv ma'lum ma'noda strategik yondashuvga qiyoslanishiga asoslaniladi. Aslida bu strategiyalar ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.[2.36]

Interfaol grafik organayzerlar: "Baliq skeleti", "BBB", "Konsteptual jadval", "Venn diagrammasi", "T-jadval", "Insert", "Klaster", "Nima uchun?", "Qanday?" va b.

Interfaol grafik organayzerlarni ajratishda bunday mashg'ulotlarda asosiy fikrlar turli grafik shakllarda yozma ko'rinishda ifodalanishiga asoslaniladi. Aslida bu grafik organayzerlar bilan ishlash ham ko'proq jihatdan interfaol ta'lim metodlariga tegishli bo'lib, ularning orasida boshqa farqlar yo'q.[3.69]

2-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligidagi Kavsar Turdiyevaning "Bubizning O'zbekiston" she'rini o'tishimizda "Arra" metodni qo'llab ko'ramiz. Dastlab o'quvchilar bilan she'r matni yuzasidan berilgan topshiriq kichik guruhlarda bajariladi. Mazkur metodga ko'ra kichik guruh 4-5 o'quvchidan tashkil topadi. Barcha guruh a'zolari yangi mavzu yuzasidan tuzilgan yagona topshiriq ustida ishlaydilar. Guruh ichida o'quvchilar she'rni qismlarga ajratib, bo'lib oladilar.[3.56] Har bir o'quvchi o'ziga tegishli qismini puxta o'zlashtirib "mutaxassis" ga aylanadi.

Ma'lum vaqtdan so'ng har bir kichik guruhdagi "mutaxassis" lar uchrashuvi qayta tashkil etilgan guruhlarda o'tkaziladi. Shu tarzda she'r mazmunini barcha o'quvchilar o'zlashtirib oladilar.

Maqsadi: o'quvchilarda muloqotlashuv, erkin, mustaqil, mantiqiy fikrlashga o'rgatish.

Vazifasi: o'quvchilarni guruh bilan ishlash, guruh a'zolariga o'z fikrini tushuntirib, isbotlashga o'rgatish.

"Ikki qismli kundalik" metodi. "Ikki qismli kundalik" pedagogik uslub bo'lib, yozma nutqni rivojlantiradi. Bu uslub o'qib chiqilgan mavzu bo'yicha tushunchalarni shaxsiy tajriba bilan bog'lashga imkon beradi.

Ushbu metodni biz 2-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligidagi Sa'dullo Quronovning "Chumolining jasorati" matnini o'tishimizda qo'llab ko'ramiz. Metoddan darsning mustahkamlash qismida foydalanish tavsiya etiladi.

bosqich. O'quvchilar matnni juftlikda navbat bilan past ovozda o'qiydilar.

bosqich. Hamma matnni o'qib bo'lganiga ishonch hosil qilib, daftarni vertikal chiziq bilan ikkiga bo'lish so'raladi.

bosqich. O'quvchilarga daftarning chap tomoniga muallif fikrlarini yoqqanlarini (yoki yoqmaganlarini) yozishlari aytiladi.

bosqich. O'ng tomonga o'quvchi mazkur fikrga berilgan o'zining izohini yozadi, ya'ni o'qilgan matn haqidagi tushunchasini umumlashtirib beradi.

bosqich. Topshiriqning shu qismi tugagandan keyin o'quvchilarga (o'z xohishiga ko'ra) bittadan fikrni va ularga yozilgan izohni o'qish taklif etiladi. Fikrlar va ularning izohlari o'qilayotganda savol berish yoki mazkur fikrga o'z izohini berish ruxsat etiladi.

bosqich. O'quvchilar sherik (uchliklar yoki kichik guruhlar) bo'lib ham ishlashlari mumkin.

Maqsadi: Vatanparvarlik hislatlarini o'quvchilarga o'rgatish. Vatanparvarlik na'munasini o'quvchilarga o'rnak sifatida talqin qilish. O'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishdan iborat.

Vazifasi: o'quvchilarning matn ustida mustaqil ishlash, mavzudan kerakli xulosa chiqarish malakasi shakllanadi.

2- sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida Shukrullo Abdullayev qalamiga mansub "Yalqov va Qunduz" matni berilgan bo'lib ushbu mavzu orqali o'quvchilarda tabiatni asrash, tabiat ne'matlaridan foydalanish, ekologik tarbiya elementlarini shakllantirishni, hayotda doim xushchaqchaq va quvnoq harakatchan bo'lish kabi xususiyatlarni tarbiyalashga qaratilgan. Biz mazkur mavzuni o'qitishda "Tushunchalar tahlili" metodidan foydalanish orqali o'quvchilarning matnni ongli tavishda idrok etishlari, so'z boyligining oshishi, mantiqiy fikrlash kabi muhim sifatlarni rivojlantirishimiz mumkin.

Yalqov va qunduz mavzusini o'qitishda "Tushunchalar tahlili" metodini qo'llash yaxshi samara beradi.

Boshlang'sinf o'quvchilarida 1- sinfdan boshlab kreativlikni rivojlantirish, ularda muammoni tahlil qilish to'g'ri va samarali qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. 1- sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qila olish, tanqidiy fikrlash bilan bog'liq amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish bugungi kunda dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, xorijiy metodikalar asosida bolalar o'rtasida do'stono muhit, muloqotga kirisha olish, o'zaro yordam, kreativ fikrlash, tanqidiy fikrlay olish, jamoada ishlash hamda hamkorlikni yuzaga keltiradi, ulardan o'z kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Shu bilan birga 21-asr ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shunday ekan, biz boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'z darslarida xorijiy metodikalardan o'rinli foydalanib, samarali ta'lim – tarbiya ishlarini olib borishga chorlaymiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни (2020 йил 23 сентябрь, ЎРҚ-637-сон) // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020 й., 03/20/637/1313-сон // <https://lex.uz/docs/5013007>

2. Avliyakulov N.X. Zamonaviy o‘qitish texnologiyalari -T.: 2001.

3. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar: o‘quv qo‘llanmasi. Qarshi, Nasaf. 2000.-80b.

4. Ona tili va o‘qish savodxonligi. 1-qism [Matn]: darslik 1-sinf uchun/ I. Azimova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021. – 104 b.

5. Ona tili va o‘qish savodxonligi [Matn]: 2-sinf o‘qituvchilari uchun metodik qo‘llanma / I. Azimova [va boshq.]. – Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021. – 128 b.